

Tuberkulos lurar i Köpenhamn

Grönlänningen Ole är orolig för att få tuberkulos som sina landsmän. Juuli fick sjukdomen och kommer "aldrig mer att vara vän med alla". Flera av deras kompisar har haft den förrådiska farsoten som härjar bland socialt utsatta i Köpenhamn. På andra sidan bron befarar läkare en spridning över sundet.

TEXT: Agneta Borgström BILD: Lina Karna Kippel

Morgonsolen vräker ned över de stillsamma kvarteren på Theklavej 48 i utkanten av Nørrebro i Köpenhamn. På leden intill brusar rusningstrafiken med stadsbor på väg till jobbet medan gästerna på Morgonkaféet förbereder sig för dagens första mål: en tallrik gröt.

Här, mitt i den välbärgade huvudstaden, ligger förekomsten av tuberkulos bland socialt utsatta på samma nivå som i Afrikas värst drabbade länder. Enbart förra året upptäcktes 320 nya fall av personer med tbc i Danmark, varav cirka hälften lever i utsatthet.

– Framför allt finns smittan bland grönländska och danska män med missbruk. En del har också fört smittan tillbaka till Grönland, säger tbc-sjuksköterskan Nete Wrona Olsen från lungmedicinska avdelningen på Gentofte sjukhus.

Hon är en av frontpersonerna i jakten på att hitta smittade. Hon samlar in spottprover eller lungröntgenbilder på härbärgen och caféer, antingen genom att cykla runt, eller som i dag, via den vita lungröntgenbuss som är parkerad utanför caféet.

Under ett par dagar i månaden passerar bussen kända samlingspunkter för utsatta. På en runda hinner de undersöka runt 50 personer, och ett par av dem brukar bära på tbc.

Hon är unik, den "kringresande" tbc-sköterskan Nete Wrona Olsen. Med lockande uppmaningar till förbipasserande,

som siktar på kaffekön, försöker hon få dem att stiga in i bussen.

– God morgon, vill du göra ett röntgentest? Det kostar ingenting och det går snabbt, säger hon till en man med luva som skakar på huvudet och svarar att frukosten först ska intas.

– Jag kommer tillbaka sen, blir svaret.

En grönländsk, kortklippt kvinna tvekar och kilar sedan snabbt förbi. Kanske dyker hon upp senare under förmiddagen.

Röntgen ser mycket

Arbetet med den vita bussen har gett en gedigen databas och en god bild av det danska läget. Statistiken visar att 3,3

procent har tbc av de totalt 1 075 män och kvinnor vars hosta undersökts mellan 2012 till 2014. Med denna form av "aktiv screening" då sjukdomen kan diagnosticeras tidigt, har 36 hemlösa som bär på sjukdomen hittats. Övriga smittade har själva hört av sig till vården när symptomen blivit allvarliga nog.

– 36 är rätt många och det visar att screening är viktigt.

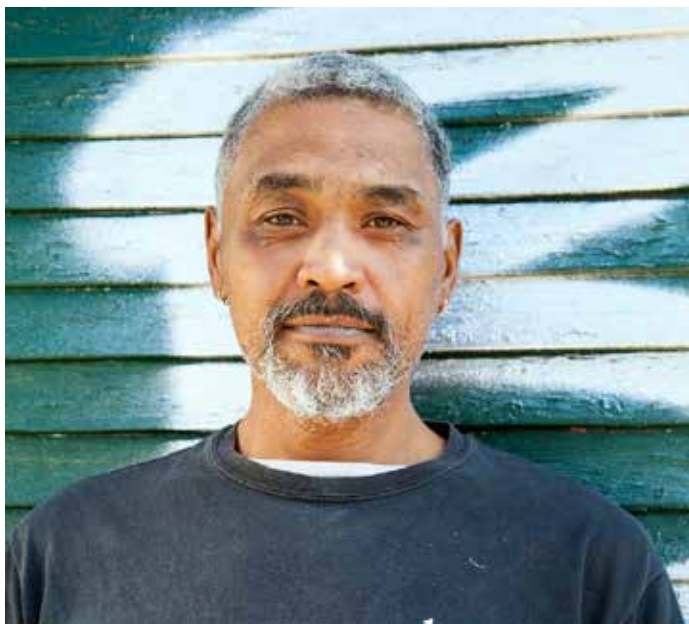
På bilderna hittas också andra sjukdomar som cancer och lunginflammation.

– Ofta i god tid. Det är mycket bra, förklarar Nete Wrona Olsen.

Hon är bekymrad eftersom hon inte ser någon märkbar minskning av tbc-fallen bland de hemlösa. Undersökningarna är bara en fingervisning. Hur stort mörkertalet är kan ingen

"En del har fört smittan tillbaka till Grönland"

säga. Hon understryker också att många av symptomen är svåra att ta på.

– De kan vara vaga. Vissa är kanske bara lite trötta medan andra mår dåligt och blir andfädda. Du kan också bära på sjukdomen latent, säger Nete Wrona Olsen.

In i bussen till sköterskans minimala skrivbord stiger Ole Wille med grönländskt påbrå. Han hälsar och pratar sedan på med ett oavbrutet leende. Efter en kort beskrivning av sin sjukdomshistoria går han in i röntgenrummet och drar av sig sin rutiga skjorta.

– Det är första gången jag ser min pacemaker, säger han och tittar på skärmbilden av hans lunga där den fyrkantiga apparaten syns tydligt.

– Det ser fint ut, vi ringer till dig om vi hittar något när vi studerat bilden närmare på sjukhuset, säger röntgensköterskan och syftar på Gentofte sjukhus.

Ole Wille tycker själv att han är en obekymrad person som

inte oroas så lätt, men ser faran i den lömska sjukdomen som finns omkring honom i vänkretsen. Inga missbruksproblem finns i hans liv; ändå finns de närvarande dagligen eftersom kompisar använder droger.

– Jag brukar vara i Christiania och då sover jag på härbärgen eller hos vänner, säger han som varit hemlös i åtta månader efter totalt sex år i Danmark.

Drömmen är tydlig på näthinnan. Svaret kommer blixtnabbt.

– Jag vill tillbaka till Grönland.

Osäkra siffror

Det oförändrade problemet med en stor dansk grupp av tbc-smittade har fått smittskyddsläkare att reagera. Efter många år av ökning har lyckligtvis en viss nedgång skett under de två senaste. En av läkarna är Troels Lillebaek, avdelningschef vid Statens seruminstitut. Han menar dock att den

minskning som syns inte säger så mycket om utvecklingen bland hemlösa och andra socialt utsatta.

– Vi vet inte än om det är en nedgång bland dem, vi diagnosticerar fortfarande många fall. Totalsiffran rymmer nämligen både danskar och utlandsfödda. Den avspeglar sammansättningen och antalet utlandsfödda och flyktingar i vårt land från områden i världen med en hög förekomst av tuberkulos. Siffran säger därför inte så mycket om dagsläget bland danskar och grönlänningar, menar Troels Lillebaek.

Man kan kalla honom för Herr Statistik, då han noggrant studerat de danska smittskyddssiffrorna.

– Det aktuella utbrottet i Danmark startade med danskfödda män, många var socialt utsatta och fattiga. Sedan dök det upp bland grönländska män och nu ser vi tyvärr att en av de två största bakteriestammarna av smittan nått Grönland. I dag har vi tbc-smitta som spridit sig i hela Danmark. Därutöver ser vi tuberkulos bland människor från exempelvis Somalia och Syrien och som bär sjukdomen med sig, menar Lillebaek, som betonar att det är ytterst sällan som utlandsfödda och danskar smittar varandra.

”Innan var jag vän med alla”

Från röntgenbussen syns plötsligt ett bekant ansikte. Juuli Anna, som också är uppvuxen på Grönland och tidigare haft tbc, kommer på cykel. Hon skruvar lite på sig och vet inte om hon ska stiga in i bussen. Juuli känner ju sig helt igenom kry, menar hon. Till slut går hon in och får det glada beskedet att allt ser lovande ut. I dag är hon ”ute ur cirkeln”, som hon beskriver den, även om hon fortfarande är hemlös.

– Jag bor hos vänner och det känns bra. Jag har slutat med alkohol och droger och är noga med vilka jag umgås med. Det är svårt. Vännerna lämnade mig när jag upphörde med missbruket, säger Juuli Anna, som genomgick en sju månader lång behandling för att bli frisk från tbc.

– Hela tiden passar jag mig. Jag vill inte falla dit igen. Och jag går inte till Christiania.

Hur kan då en mer eller mindre utrotad sjukdom få fäste i ett nordiskt välfärdsland? När läkaren Troels Lillebaek får frågan förklarar han att det danska vårdsystemet bygger på att du söker upp vården när du känner dig sjuk.

– Men vi har en grupp människor som inte vill vända sig dit så snart de får symptom. Om hemlösa har tbc är det nödvändigt att vi söker upp dem tidigt för att bromsa spridningen, säger Lillebaek.

En annan förklaring är enligt honom att den danska sjukvården av allt att döma inte varit lika effektiv i att snabbt göra en omfattande utredning av smittans källa och starta en smittspårning.

Siffrorna pekar på att Sverige generellt bara har hälften så många tbc-fall som Danmark bland den svenskfödda delen av befolkningen, men han vet inte hur många socialt utsatta som drabbas i grannlandet.

– Jag blir inte överraskad om man också kan finna många smittade bland socialt utsatta hos er, precis som i andra länder i Europa. Det finns ingen grund att tro att det är så annorlunda i Sverige, menar han.

”Vännerna lämnade mig”

På den andra sidan Öresundsbron finns en oro. Smittskyddsläkaren Per Hagstam i Region Skåne vet att åtminstone en dansk bakteriestam kallad kluster 2 har smittat ett tiotal hemlösa personer i Skåne sedan 2007.

Men endast två screeningar har gjorts, 2009 samt 2014.

Hur vet ni då säkert hur många som bär på tbc?

– Jag tror inte att vi har många personer med oupptäckt aktiv tuberkulossjukdom bland hemlösa i Malmö. Däremot kan det finnas personer som smittats av något av de tidigare fallen i Malmö eller i Köpenhamn och har så kallad latent tuberkulos, men som inte har insjuknat. Hur många det är kan vi aldrig veta och det har vi heller inte undersökt i Danmark. Screeningen där har gällt aktiv sjukdom, säger Hagstam som fortsätter:

– Det är en oroväckande utveckling i Köpenhamn som är en välmående stad där man tappat kontrollen. Praxis skiljer sig ganska mycket. Vi gör rätt stora utvidgade smittspårningar kring varje enskilt fall jämfört med danskarna. Om inte utvecklingen i Köpenhamn bromsas är risken stor att fler smittas i Sverige, menar Per Hagstam.

På sin vakt

Även Ann Norén, läkare vid Skånes stadsmission, är väl medveten om faran. Hon har lång erfarenhet av tbc-arbete. Hon tror att det finns en dold grupp och har ständigt ett öga med sig.

– Så länge smitta finns i Köpenhamn och hemlösa rör sig fram och tillbaka mellan städerna kan det såklart bli ett utbrott, menar Ann Norén.

På röntgenbussen närmar sig klockan lunchtid och slutet för dagens pass. Den grönländska kvinnan som inte ville bli undersökt under förmiddagen återvänder. Några dagar senare kommer diagnosen: tbc. Nete Wrona Olsen letar efter henne längs Nørrebros gator och hittar henne.

– Jag träffade på henne. Nu får hon behandling, säger sköterskan. ■

TUBERKULOS I EUROPA

Världshälsoorganisationen WHO uppskattar att 360 000 personer i Europa utvecklade tbc under 2013. Det är en minskning med cirka sex procent jämfört med året före. Tbc finns i dag mest i Estland, Lettland, Litauen, Vitryssland, Ryssland, Bulgarien, Armenien, Turkiet, Ukraina.

TBC SMITTAR INTE SÅ LÄTT

Tuberkulos smittar bara när den brutit ut och sitter i lungorna. Du riskerar att smittas av tbc om du andas in bakterierna från en person med lungtuberkulos som brutit ut. När denne hostar, nyser eller talar kan bakterierna spridas genom små vattendroppar i luften. Sjukdomen sätter sig främst i lungorna, men sprids ibland till tarm, skelett och huden. Du kan bära på tbc livet ut utan att få sjukdomen, bara en av tio smittade utvecklar tbc.